

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STV 003
VT05
Handledare: Mats Sjölin

Politikerrollen

- når politikernes privatliv bliver politiseret.

Uno Hansen

Abstract (kandidatoppsats, 41-60 p)

It is claimed by several Western experts that the citizens are losing confidence in their politicians. If true, it poses a serious threat to the legitimacy of the decisions made by politicians.

The answer to this claimed lack of trust could be found in the politician role, because this role is the link between the mass and the political institutions. Politicians act as the representatives of the citizens, but they are expected to promote the general values of the society. However, it remains an open question *how much* the politicians have to sacrifice personally for their political points of view.

In my paper I will present the problems of ethics when politicians' private lives become part of the political life. Furthermore I will discuss the consequences for this development in the politician role for the parliamentary system. The arguments will be based on theoretical analysis, reports from Swedish experts and illustrated with cases from Danish politics. Additionally I will evaluate, whether this development in the politician role strengthens or weakens the parliamentary system.

One of the conclusions from my analysis is that the citizens' lack of trust to their politicians is caused by structural elements – and not only from the unethical conduct of some individuals in particular.

Furthermore my report concludes that it has become relatively difficult to place a responsibility to one politician now than it has been previously due the dilemma of many hands and the role of the media as an external actor in the decision-making process.

Keywords: politikerrollen, det parlamentariske system, etiske normsystem, politikernes privatliv, mediernes rolle.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	3
1.1 Introduktion	3
1.2 Emnets relevans	3
1.3 Problemfelt	4
1.4 Problemformulering	4
1.5 Afgrænsning	5
1.6 Metode og analysestrategi.....	5
2. Teori og redegørelse.....	7
2.1 Det parlamentariske system	7
2.2 Politikerrollens normative mandat	8
2.3 Det etiske normsystem	9
3. Analyse og diskussion	12
3.1 Ethiske normer som en dynamisk proces	12
3.2 Objektive og subjektive ansvar	13
3.3 Politikernes personlige pris.....	14
3.4 Familien som del af politiketikken	15
3.5 Ansvar over tid	16
3.6 Det postmoderne samfund	17
3.7 Ansvarsfrie medier.....	18
3.8 Dilemma med many hands	19
3.9 Symbolpolitik	20
3.10 Trade-off relation.....	21
4. Vurdering.....	24
5. Slutsatser og konklusion.....	26
6. Kurslitteratur.....	28

1 Indledning

1.1 Introduktion

Ifølge forskere og politiske kommentatorer i den vestlige verden har borgerne mistet tilliden til deres politikere og det politiske system.¹ En svensk undersøgelse fra 1991 viser, at borgerne har en relativ lav tillid til politikere målt i forhold til personer i andre erhverv. *“Opinionsmätningar visar att politiker [...] hörs till de yrkesgrupper som har lägst förtroende bland allmänheten”*²

Den klassiske konflikt er den politiske løgn, hvor politikeren siger ét *før* valget og gør noget andet *efter* valget under påskud af ændrede omstændigheder eller mangel på parlamentarisk opbakning. En sådan politisk adfærd gentagne gange medvirker til, at borgerne kan miste tilliden til deres politikere.

Tillid er et vigtigt element i demokratiet og med til at skabe legitimitet i de politiske beslutninger. Hvis borgerne derfor mister tillid til politikere, er det en sundhedsfarlig udvikling for demokratiet.

1.2 Emnets relevans

Politikerrollen er i denne sammenhæng et relevant emne – af flere årsager.

For det første er debatten om politikernes adfærd aktuel. Politiske skandaler rydder som regel forsiden på diverse aviser og giver inspiration til utallige vrede læserbreve med krav om politikernes afgang. Politikernes uetiske adfærd er derfor et varmt emne for sultne journalister og mistroiske borgere.

For det andet er grænsen mellem politikernes arbejdsliv og politikernes privatliv stadig mere utydelig. Nogle gange må politikere gå af, fordi de i rollen som privatperson har handlet uforeneligt med de etiske normer i rollen som politiker, selvom den private handling ikke har relevans for politikernes evne til at bestride arbejdet. Politikerrollen minder derfor meget om et 24-timers job.

For det tredje er politikrolleren forbundet med en intern rollekonflikt. På den ene side skal politikere være repræsentanter *af* borgerne på godt og ondt, mens de på den

¹ Narud et. a. (1999): 35

² Westerholm (1991): 148

anden side forventes at fremstå som det gode eksempel *for* borgerne. En *for* repræsentativ politiker kan risikere at blive straffet – og endda hårdere end den almindelige borger for overtrædelse af den samme etiske norm. Et bedre kendskab til denne del af politikerrollen kan måske forklare, hvilken type politikere vi vil se i fremtiden.

Sidst men ikke mindst er forskningen om denne del af politikerrollen relativ begrænset. Af denne grund kan ny viden om emnet måske medvirke til at styrke eller svække påstanden om borgernes faldende tillid til politikerne.

1.3 Problemfelt

Det overordnede problem ved politikerrollen i dag – forenklet sagt – er, at politikernes handlinger i privatlivet bliver en stadig vigtigere del af politikernes arbejdsliv. Denne udvikling medvirker til at ændre forudsætningerne for politikerrollen og er ikke uden problemer – både for den enkelte politiker og for det politiske system som helhed.

Politiseringen af politikernes privatliv stiller et meget principielt spørgsmål om, hvor meget skal politikere med ansvar for et bestemt politikområde personligt ofre sig for deres politiske forslag til løsning af specifikke problemer inden for dette politikområde. Udviklingen kan gøre det mere vanskeligt for politikerne at sikre troværdighed blandt borgerne til deres politiske forslag.

Yderligere kan det være svært at placere det etiske ansvar for effekten af de politiske beslutninger, når mange aktører formelt og uformelt deltager direkte eller indirekte i beslutningsprocessen med forskellig vægt og på forskellig tidspunkt. Fordelingen af ansvar i det politiske system er derfor vanskelig – især når politikken medialiseres.

Frem for kan det medføre en ikke ubetydelig fare, såfremt politikerne bliver valgt på baggrund af deres private fremtoning frem for deres faglige ekspertise og etiske hæderlighed i forvaltningen af det tildelte ansvar.

1.4 Problemformulering

Politikernes privatliv indgår i stigende grad som en del af deres politiske job. Hvad er de etiske problemstillinger ved politiseringen af deres privatliv i rollen som repræsentant i det parlamentariske system? ... Er denne udvikling i politikerrollen en svækkelse af det parlamentariske system?

1.5 Afgrænsning

Opgavens formål er at belyse politiseringen af politikernes privatliv og derved analysere de mulige konsekvenser for politikerrollens ageren i det parlamentariske system. I opgaven vil jeg derfor ikke forsøge at finde den magiske opskrift på, hvorfor en bestemt politisk skandale får større omtale i pressen eller værre konsekvenser for politikeren end en anden politisk skandale.

I opgaven har jeg valgt at anvende et repræsentativt parlamentarisk system som demokratimodel, fordi parlamentarismen udgør det politiske system i Danmark og Sverige, fra hvilke to lande det empiriske materiale i opgaven er hentet.

Teoretisk set er politikerne i parlamentarisme desuden mere sårbare over for vælger reaktioner end i en præsidentiel model. I den præsidentielle model kan vælgerne kun afsætte præsidenten *ved* valgene, mens regeringen i den parlamentariske model kan blive afsat indirekte af vælgerne via Parlamentet *mellem* valgene.

Politikerne på det nationale niveau besidder den afgørende beslutningskompetence som landets øverste politiske organ. Af denne grund har jeg fravalgt politikere fra regionalt og lokalt niveau som cases i opgaven. Jeg vil hovedsagelig basere opgavens empiri på resultater fra svensk forskning og på cases fra dansk politik på nationalt niveau.

1.6 Metode og analysestrategi

Indledningsvis vil jeg redegøre for den klassiske parlamentariske styringskæde og det etiske normsystem ifølge Lundquists model for derved at tydeliggøre den etiske problematik ved politiseringen af politikernes privatliv i politikerrollen.

Teoretisk vil jeg basere opgaven på analyser fra skandinaviske og internationale forskere. Teorien er hentet inden for stats- og medievidenskaben samt dele af forvaltningsetikken. Cooper's analyse af bureaukratens rolle har mange lighedspunkter med politikerrollen og kan derfor med fordel anvendes i opgaven. Lucas' bog *Responsibility* er bevidst fravalgt, fordi bogen er relativ gammel og bidrager med begrænset viden i forhold til de allerede valgte bøger i kurslitteraturen.

Empirisk vil jeg lægge vægten på resultaterne fra svensk forskning og supplere med cases fra dansk politik; fiktive cases – som vil blive uddybet – kan desuden forekomme i opgaven for at gøre den etiske problematik ved politikerrollen mere tydelig.

Afslutningsvis vil jeg på baggrund af diskussionens argumenter vurdere, hvorvidt udviklingen i politiseringen af politikernes privatliv styrker eller svækker det parlamentariske system.

Forskningen om politiseringen af politikernes privatliv er relativt begrænset. Metodisk vil jeg derfor tage et teoretisk udgangspunkt i parlamentarismen og Lundquists model om det etiske normsystem og efterfølgende inddrage etikkens dynamiske mekanisme ifølge Cooper samt egne selvstændige tilføjelser.

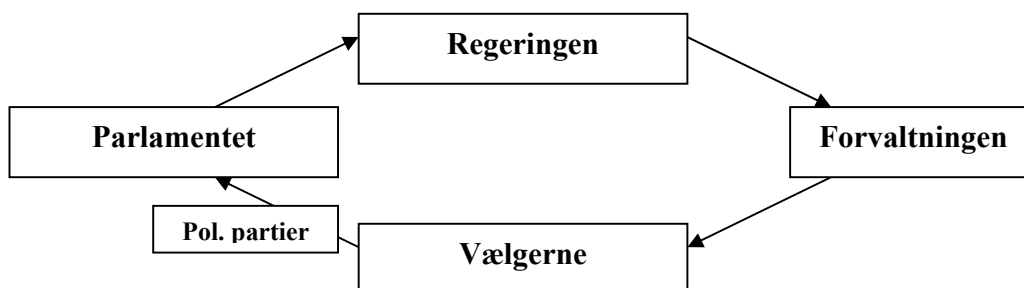
De videreudviklede modeller har til formål at forklare politiseringen af politikernes privatliv i et teoretisk perspektiv. Modellernes holdbarhed vil blive styrket ved svensk forskning samt udvalgte relevante cases. Jeg er bevidst om, at cases er subjektivt udvalgte. Af denne grund skal cases opfattes som en illustration frem for et argument for teoriernes forklaringskraft i problematikken ved politiseringen af politikernes privatliv.

2 Teori og redegørelse

2.1 Det parlamentariske system

Demokratiet bygger bl.a. på borgernes ytringsfrihed, en uafhængig presse, retsbeskyttelse mod politiske repressalier, o. lign.³ Parlamentarisme er en måde at organisere den politiske beslutningsproces i et repræsentativt demokrati på. Den minimale definition på parlamentarisme ifølge den norske forsker Kaare Strøm er "... a system of government in which the Prime Minister and his (or her) cabinet are accountable to the parliamentary majority and can be voted out of office by the latter."⁴

De centrale kendetegn ved parlamentarisme ifølge denne definition er, at regeringen er ansvarlig over for et flertal i Parlamentet for den førte politik, og at regeringens politik er afhængig af et parlamentarisk flertal. Strøm opstiller fire punkter⁵ – og Przeworski fem punkter⁶ – med hensyn til ansvarsfordelingen mellem de politiske institutioner og styringsprocessen i et repræsentativt parlamentarisk system. Punkterne er vist grafisk i den nedenstående figur:

Udgangspunktet for det parlamentariske system er vælgerne – dvs. den gruppe af borgere med mulighed for at stemme ved valgene. Vælgerne overdrager deres suverænitet og magt til Parlamentet. Repræsentanterne i Parlamentet afgøres ved frie og fair valg med konkurrence mellem de politiske partier og sidder i en tidsbegrænset periode – normalt fire år ad gangen.

Som det fremgår af figuren er de politiske partier formelt set et vigtigt bindeled mellem vælgerne og Parlamentet i parlamentarisme. De politiske partier er et vigtigt

³ Strøm (1999): 49

⁴ Strøm (1999): 55

⁵ Strøm (1999): 57f

⁶ Przeworski (1999): 1, 3ff

instrument for vælgerne til at gøre sin indflydelse glædende ved eksempelvis at formulere partiets partiprogram; vælgerne kan selv stille op som kandidat for partiet til en plads i Parlamentet.

Parlamentets opgave er at træffe beslutninger på alles vegne ud fra hensynet til vælgerne interesser. Parlamentet overlader udførelsen af de politiske beslutninger til regeringen og har derfor også til opgave at føre kontrol med regeringen løbende. Parlamentet har magt til at udstede et mistillidsvotum til et enkelt medlem af eller hele regeringen, som i sådanne tilfælde må gå af.

Regeringen er det udøvende magtorgan og overlader implementeringen af de i Parlamentet vedtagne beslutninger til Forvaltningen, som til gengæld står til ansvar over for regeringen i dens udførsel heraf. Forvaltningens output er det, som vælgerne modtager i form af offentlig produktion og serviceydelser⁷.

Når vælgerne modtager effekten af de politiske beslutninger, så kan vælgerne ved det efterfølgende valg vise deres tilfredshed ved at stemme på de samme repræsentanter for en ny mandatperiode eller vise deres utilfredshed ved at stemme på nogle andre kandidater, og processen starter igen. Stemmeretten er vælgerne vigtigste sanktionsinstrument i den klassiske parlamentarisme.

Et vigtigt element i den parlamentariske model er, at vælgerne indirekte via deres repræsentanter i Parlamentet har mulighed for at holde kontrol med regeringens medlemmer både *ved* og *mellem* valgene. I den præsidentielle model kan vælgerne kun afsætte præsidenten *ved* valgene. Af denne grund må det teoretisk antages, at politikerne i et parlamentarisk system er mere sårbare over for vælger reaktioner end politikere i et præsidentielt system.

Yderligere er det forholdsvist nemt at placere et ansvar for effekten af de politiske beslutninger, fordi modellen forudsætter, at de politiske institutioner er enhedsaktører og tager derfor heller ikke højde for de interne forhold i politiske institutioner – f.eks. partisystem, koalitionsdannelse, politikens tværfaglighed, o. lign. Den parlamentariske model inddrager kun de formelle aktører og tildeler ej heller uformelle aktører – f.eks. medier, interesseorganisationer, m.v. – indflydelse på de politiske beslutninger.

2.2 Politikerrollens normative mandat

I et parlamentarisk repræsentativt system udfører politikerne en funktion for vælgerne ved at træffe beslutninger på vælgerne og egne vegne. Jobbet som politiker udgør en

⁷ Przeworski (1999): 311f

rolle – den såkaldte politikerrolle. Den vigtigste legitimitetsgrund i politikerrollen er at varetage vælgernes interesser⁸.

Det tildelte mandat er afgørende for politikerens loyalitetsfølelse og for politikerens handlefrihed i politiske beslutninger. Politikerrollens mandat kan inddeles i tre typer⁹:

1. Det ubundne mandat
2. Det vælger-bundne mandat
3. Det parti-bundne mandat

*”Representanten uppfattas antingen vara en självständig individualist som alltid hävdar allmänintresset, eller en väljarbunden folktribun med väljarintresset som enda ledstjärna, eller en lojal partirepresentant som enbart har partiets politiska mål för ögonen.”*¹⁰

Det ubundne mandat hviler på vælgerne men giver politikerens mulighed for at handle frit og i overensstemmelse med sin egen opfattelse af, hvad der er bedst i almenhedens interesser – selvom det kan stride mod nogle af vælgere, som stemmer på politikerens. Det vælger-bundne mandat hviler ligeledes på vælgerne men tilbyder ikke samme handlefrihed til politikerens; politikerens skal varetage interesser for den gruppe af vælgere, der stemmer på politikerens – det kan bringe politikerens i en etisk konflikt mellem egne hensyn og vælgernes hensyn til en bestemt politisk sag.

Det parti-bundne mandat hviler primært på partiet som led mellem vælgerne og Parlamentet. Politikerens er relativt begrænset i sin handlefrihed og må oftest følge partidisciplinen, selvom det strider mod politikerens egne og de på politikerens stemte vælgere hensyn; i modsat fald kan politikerens risikere at blive frosset eller endda smidt ud af partiet.

2.3 Det etiske normsystem

Cooper definerer etiske normer “... a statement concerning the conduct of state of being that is required for the fulfilment of a value.”¹¹ De etiske normer opfordrer aktøren til at optræde på en bestemt måde i en bestemt situation for at leve op til de med rolle forventede værdier.

For Marchiavelli er snyd og bedrag fundamentale etiske normer for fyrsten, politikerens. I et repræsentativt system er det derimod “... en grundläggande moralsk norm för politikerrollen att politikern aldrig får låta sitt egenintresse gå före det

⁸ Sjölin (2005): 33

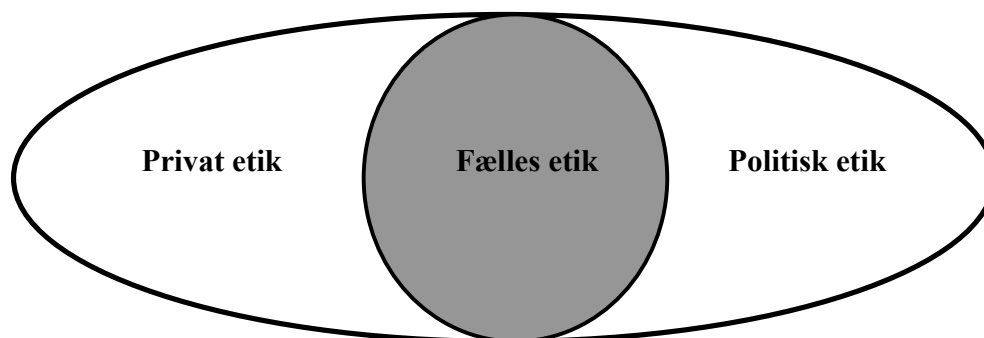
⁹ De tre typer af politiske mandater er udførligt beskrevet i Sjölin's bog Politisk Etik på side 34ff.

¹⁰ Sjölin (2005): 52

¹¹ Cooper (1998): 12

almmännanna intresset."¹² På den måde er de etiske normer med til at sætte en begrænsning på politikernes mulighed for at misbruge magten.

Alle etiske normer udgør et etisk normsystem. Lundquists etikmodel er vist i figuren neden for¹³:

De etiske normer kan ud fra Lundquists model inddeles i tre forskellige etikfelter. Privatetikken er etiske normer specifik gældende for privatpersoner, og politietikken er etiske normer specifik gældende for politikere. I et repræsentativt demokrati må der nødvendigvis være "... en överensstämmelse mellan de etiska normer som gäller för medborgarna i privata angelägenheter och de etiska normer som gäller för politiker och det offentliga livet i allmänhet"¹⁴ ... og disse etiske normer er derfor placeret i fællesetikken som et selvstændigt etikfelt.

Ifølge Sjölin¹⁵ bliver de etiske normer for privatpersoner som udgangspunkt målt ud fra et pligtetisk perspektiv, dvs. pligten er motivet til at handle på en bestemt måde – f.eks. hjælpe personer i nød. De etiske normer for politiker bliver som udgangspunkt målt ud fra et konsekvensetisk perspektiv, dvs. handlingens effekter er motivet til at handle på en bestemt måde – oftest ved hjælp af en nyttemaks kalkule af handlingens forventede effekter for de berørte parter. Forskellen i det etiske perspektiv i de to etikfelter skyldes, at politikerne stilles overfor "... delvis annorlunda och mer komplicerade frågor om maktutövningens etik än den ordinäre medborgaren."¹⁶

Den almindelige borger optræder kun i rollen som privatperson, mens politikerne optræder i to roller – den ene som privatperson og den anden som politiker. "They are responsible to serve the public and they are members of the public they are supposed to serve."¹⁷ Når grænsen mellem de tre etikfelter er klare og afgrænset, så er det forholdsvist nemt teoretisk set at se, når politikerne optræder som privatperson eller som politiker. Hvis grænsen mellem etikfelterne er uklare og bevægelige, kan det derimod være svært på forhånd at skelne imellem politikerens to roller.

¹² Sjölin (2005): 63

¹³ Sjölin (2005): 83

¹⁴ Sjölin (2005): 83

¹⁵ Sjölin (2005): 81, 82

¹⁶ Sjölin (2005): 83, Thompson (1987): 4 Cooper (1998): 14

¹⁷ Cooper (1998): 46, 245

En sådan uklarhed kan medføre ”... *uppenbar risk för allvarliga missförstånd ...*”¹⁸ af handlingens intention fra politikerens afsender til handlingens fortolkning til vælgerne som modtagere. Danmarks undervisningsminister i 2003 Ulla Tørnæs er et klassisk eksempel på en sådan misforståelse mellem politiker og vælgere.¹⁹

I 2003 viser en økonomisk rapport, at en stor del af arbejdsstyrken om få år nærmer sig 60 års alderen og snart kan trække sig tilbage. Danmark vil derfor mangle arbejdskraft til at erstatte disse jobs. På den baggrund opfordrer Ulla Tørnæs, m.fl., at de unge tager snart en uddannelse og kommer igennem studieforløbet på normeret tid – dvs. fem år – for at imødegå den demografiske udfordring. Få dage senere kommer det frem i pressen, at Ulla Tørnæs har været indskrevet på universitetet siden 1991, har skiftet studie fire gange og fortsat selv ikke er færdig. Ulla Tørnæs’ opfordring mister hurtig troværdighed – især blandt de unge vælgere.

Ulla Tørnæs forsøger i rollen som politiker at komme med en løsning for at løse den demografiske udfordring, men hun bliver anset i rollen som privatperson blandt vælgerne, når hendes private studieforløb kommer frem i lyset. Selvom det ikke har relevans for rigtigheden af hendes politiske opfordring, så bliver ministerens privatliv politiseret og vanskeliggør hendes mulighed for at sikre troværdighed i sin politik.

Efter valgsejren i februar 2005 bliver Ulla Tørnæs forresten forflyttet til posten som minister for udviklingsbistand – efter danske forhold en politisk degradering.

¹⁸ Santeesson-Wilson (2004): 60

¹⁹ Kilde: pressemeddelelse af 26. juli 2003 fra Undervisningsministeriet samt ministerens CV som i dag kan ses på flg. Internetside:
<http://www.um.dk/da/menu/Udviklingspolitik/Udviklingsministeren/UdviklingsministerensCV/>

3 Analyse og diskussion

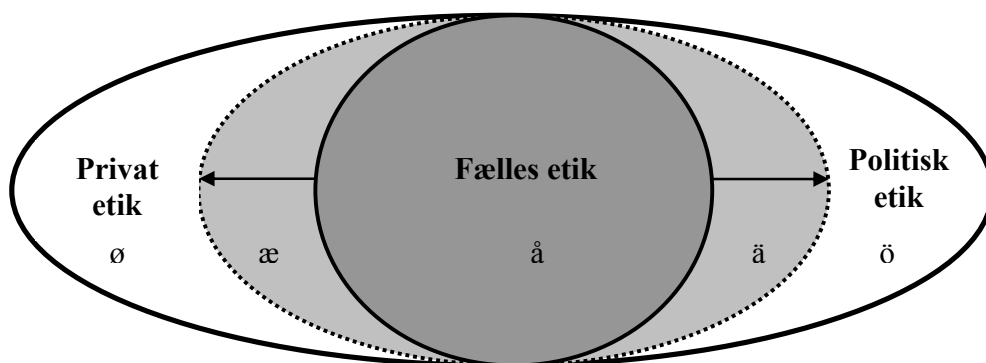
3.1 Ethiske normer som en dynamisk proces

Ulla Tørnæs eksemplet er blot et blandt mange på politiseringen af politikernes privatliv som følge af en i praksis utydelig grænse mellem privatetikken og politietikken. *“The dimensions of the sphere of privacy are not always clear, since they partly depend on conventions that are neither absolute nor stable.”*²⁰

Politiseringen af politikernes privatliv kan forklares ud fra den forudsætning, at de etiske normer er dynamiske. Cooper opfatter de etiske normer som en *ongoing process* og er derfor relative til tid og rum. *“Roles and values are relative to particular times and places [...] they vary in importance from time to time”*.²¹

Den historiske udvikling i tildelingen af stemmeretten styrker antagelsen om dynamiske etiske normer. I det forrige århundrede er det kun mænd, der kan stemme ved de danske valg, mens både kvinder og mænd kan stemme ved valgene i dag – stemmeretten til kvinder bliver indført i Danmark i 1915. Desuden er aldersgrænsen sat ned gentagne gange ud fra en ændrede opfattelse af modenhed til at deltage i politik.

Betydningen af dynamiske etiske normer har jeg illustreret i den nedenstående figur²²:

²⁰ Thompson (1987): 124, 132

²¹ Cooper (1998): 7, 38

²² Egen oversættelse af samt egne tilføjelser til Lundquists model om det etiske system.

Modellen er baseret på Lundquists etiske normsystem med inddeling i tre etikfelter. I figuren har jeg indtegnet fem bogstaver – *ø, æ, å, ä og ö* – som alle repræsenterer fem forskellige etiske normer med dertilhørende etiske perspektiv. Når indholdet i de etiske normer dynamisk ændrer sig afhængig af tid og rum, så rykker grænserne mellem de tre etikfelter sig – det etiske normsystem har uændret størrelse samlet set. Enkelte af de etiske normer kan dermed skifte fra et etikfelt til et andet – som vist med de lysegrå felter.

Ulla Tørnæs' opfordring til de unge er baseret på *ä* som etisk norm – i politiketikken. Over tid – dagen efter, da ministerens private studieførløb afsløres – er *ä* en del af fællesetikken. Skiftet fra politiketikken til fællesetikken betyder, at det etiske perspektiv ligeledes skifter fra et konsekvensetisk perspektiv til et etisk rettigheds perspektiv hos modtagerne. Hvis Ulla Tørnæs' opfordring var en *ö* som etisk norm, og hendes private studieførløb ikke var kommet frem, så kunne opfordringen have været *ö* hos modtagerne og Ulla Tørnæs havde undgået tab af troværdighed.

Politikeren kan have en forventning om placeringen af en etisk norm, mens vælgerne kan have en anden opfattelse af placeringen af den samme etiske norm afhængig af tid og sted. På forhånd er det relativt vanskeligt for politikere at kende de etiske normers placering i normsystemet. Cooper opstiller en model for den etiske beslutningsproces²³. I korte træk går modellen ud på at forklare, hvordan en politiker opfatter et politisk forslags chance for at blive etisk accepteret af vælgerne.

Først skal politikeren balancere rollens pligt samt forslagets forventede effekter, og dernæst balancere vælgernes forventninger om passende adfærd samt politikeren egen overbevisning. Processen indeholder en publicitetstest og en selvopfattelsestest; ethvert politisk forslag skal bestå begge tests for at undgå en politisk skandale ifølge Cooper.

Yderligere er *vælgernes forventninger* meget subjektive og kan derfor være forskellig fra politiker til politiker, fra sag til sag og fra tid til tid. "*It is often not possible to tell in advance what private activities may be relevant to our assessment of official performance.*"²⁴ Selvom en politiker følger Cooper's teoretiske model, så kan politikeren foretage en fejlbergnede analyse. Af denne grund bliver kendskabet til vælgernes forventninger et vigtigt instrument for at undgå en politisk skandale.

3.2 Objektive og subjektive ansvar

²³ Cooper (1998): 27 – se evt. Cooper's model side 20 og i Sjölin's bog *Politisk Etik* side 11

²⁴ Thompson (1987): 139

*”Ett slags ansvar har att göra med förväntningar och krav som ställs på politikern utifrån – et ålagt objektiva ansvar. Ett annat ansvar handlar om de saker politikern själv känner ansvar för – ett påtaget subjektivt ansvar.”*²⁵

Ifølge Sjölin tager det *objektive* ansvar udgangspunkt i vælgernes opfattelse af tildelte forventninger til politikerens, mens det *subjektive* ansvar hviler på politikerens egen opfattelse af de pålagte forventninger til politikerrollen. Det objektive ansvar er både skrevne og uskrevne regler, mens det subjektive ansvar skyldes politikerens egen socialiseringsproces.

Det objektive og det subjektive ansvar kan tilskynde politikerens til den samme handling men ud fra forskellige motiver. Men der på samme måde kan opstå en konflikt mellem det objektive og det subjektive ansvar. Når vælgernes forventninger ikke stemmer overens med politikerens egne forventninger til rollen. I det sidste tilfælde, kan det være med til at svække borgernes tillid til politikerne.

3.3 Politikernes personlige pris

Kernen i problematikken mellem det objektive og det subjektive ansvar er i høj grad et spørgsmål om, hvor meget politikerne personligt skal ofre sig for deres politiske opfordringer. Denne problematik er bedst illustreret med to *fiktive* cases – en socialminister og en sundhedsminister.

En rapport viser, at borgerne dyrker al for lidt motion, og det resulterer i bl.a. stigende antal sygedage, tab af skatteindtægter, kæmpe ekstra udgifter for sygehusene, o. lign. På den baggrund opfordrer sundhedsministeren virksomheder og offentlige institutioner til at lade de ansatte motionere 30 minutter om ugen for at få borgerne til at motionere mere. Ministeren fremstår som et foregangs eksempel ved selv at sætte sig på kondicyklen i 30 minutter.

En undersøgelse viser, at de socialbelastede boligområder bl.a. har en højere kriminalitetsprocent, relativt flere arbejdsløse, osv. end gennemsnittet. På den baggrund opfordrer socialministeren ressourcerstærke borgere til at flytte ind i de socialbelastede områder for at vende udviklingen. Ministeren bliver selv boende i sit trygge boligområde og optræder derfor ikke som det gode eksempel.

Sundhedsministerens forslag til at løse et samfundsmæssigt problem består både i publicitetstesten og selvopfattelsestesten i Cooper's etiske beslutningsproces, mens socialministerens forslag kun består i publicitetstesten og ikke selvopfattelsestesten.

Politikernes personlige pris for deres politiske opfordringer er meget forskellig – som vist i de to cases. Sundhedsministeren kan slippe relativt billigt ved blot at skulle sætte

²⁵ Sjölin (2005): 70f, Cooper (1998): 78

sig på en kondicykel i 30 minutter om ugen. Derimod må socialministeren betale en relativ høj pris ved permanent at skulle flytte fra sit hus og ofre sin familie.

Ifølge Thompson forventer borgerne, at politikerne fremstår som et foregangseksempel for de korrekte etiske normer og dermed bryder med princippet om at repræsentere borgerne på godt og ondt til punkt og prikke. *“In office [...] they are expected to promote the general values we share as well as the distinctive values that inhere in the duties of their particular offices.”*²⁶ Vælgerne har ikke samme adgang til den information, som politikerne har, og kan højst sandsynligt heller ikke overskue de komplekse faglige problemer, som politikerne ofte står over for.

Når politikernes privatliv i stigende omfang politiseres, er politikerne indirekte nødt til at optræde som det gode eksempel også i deres private adfærd for ikke at miste borgernes tillid. Hvis politikerne ikke er parat til at betale den personlige pris for sine politiske opfordringer, kan det medføre, at politiske poster med bestemte ansvarsområder bliver relativt svære at få besat.

Desuden udelukkedes bestemte forslag til at løse et samfundsmæssigt problem fra den politiske dagsorden, fordi det mest effektive instrument ikke opfylder publicitetstesten eller selvopfattelsestesten; samfundet får dermed et spild af ressourcer, når det mest effektive instrument bliver erstattet af et mindre effektivt instrument til at løse problemet.

3.4 Familien som del af politikerrollen

*“While demanding more privacy for themselves, citizens are granting public officials less.”*²⁷ Danmarks forbrugsminister i 2005 Henriette Kjær (konservativ) er et eksempel på, at medlemmer af politikerens familie kan have betydning for politikerrollen.²⁸

Henriette Kjær advarer gentagne gange købelystne danskere mod forbrugslån, fordi renten på disse lån er skyhøje. Få dage efter den borgerlige valgsejr i februar 2005 kommer det frem i pressen, at Henriette Kjærs mand har optaget disse forbrugslån for at dække et underskud i sit private firma; Henriette Kjær og hendes mand bliver dømt to gange i byretten for ikke at betale deres regninger til tiden.

Selvom hendes mand tager skylden for de ubetalte regninger, beslutter Henriette Kjær sig efter to dages betænkningstid at trække sig som forbrugsminister. Henriette Kjær sidder i dag som menigt medlem af Folketingets Trafikudvalg – en politisk degradering efter danske omstændigheder.

²⁶ Thompson (1987): 6

²⁷ Thompson (1987): 123

²⁸ Kilde: Nyhederne på DR1 (dansk tv) den 10. februar 2005 kl 1200

Statsminister Anders Fogh Rasmussen kræver efterfølgende, at danske ministre offentliggør deres privatøkonomiske forhold – deres egne såvel som ægtefælles – som led i større åbenhed om politikerne. Henriette Kjær eksemplet viser den relativt store grænse for politiseringen af politikernes privatliv. Hun kan ikke fortsætte som minister på grund af en handling, som hendes mand har foretaget i privatetikken.

Denne udvikling i politikerrollen har både fordele og ulemper. Offentliggørelse af egne og ægtefælles privatøkonomiske forhold – som ikke har relevans for aktørens evne til at bestride et politisk embede – kan afskrække kompetente personer fra at søge de politiske poster i både regeringen og i Parlamentet. På den anden side kan denne udvikling styrke tilliden til de politiske institutioner, fordi de uhæderlige politikere dermed kan sorteres fra de hæderlige politikere. Der er med andre ord tale om et rent erhverv på samme måde som der er tale om ren sport i idræt.

Når politikerne selv bringer deres privatliv ind i en politisk kampagne, er politikerne på sin vis selv med til at øge politiseringen af deres privatliv – på godt og ondt. ”*A candidate for public office makes his family life a campaign issue [and] opens to public inspection what might otherwise be private.*”²⁹

3.5 Ansvar over tid

Yderligere kan det være svært at placere et ansvar over tid. Den klassiske problematik ved det tidsbestemte ansvar for en politisk beslutning sker i forbindelse med et skift i regeringen – f.eks. i sagen med den netop tiltrådte danske kirkeminister Tove Fergo³⁰.

Efter et års tid i rollen som kirkeminister afslører pressen et stort rod i ministeriets økonomi. Tove Fergo vedkender sit ansvar men frikender sig selv ved, at hun blot forsøger at rydde op i rodet fra den tidligere kirkeminister (fra et oppositionsparti); forgængeren afviser ethvert ansvar.

I Tove Fergo eksemplet er det muligt at placere det tidsbestemte ansvar ved hjælp af Bexells teoretiske opdeling af ansvarsbegrebet i *responsibility* og i *accountability*³¹. *Responsibility* er det ansvar, som er forbundet med politikerrollen nu og i fremtidige beslutninger. *Accountability* er det ansvar, som er tilknyttet politiske beslutninger i fortiden og som politikerne må stå til ansvar for i dag. Tove Fergo er i den konkrete sag ikke *responsible* men i stedet *accountable*. Ved valget i 2005 bliver ansvaret tildelt Tove Fergo, og hun får ikke fornyet sit mandat hos vælgerne og forlader derfor Folketinget; hun genoptager efter valget sit tidligere erhverv som præst.

²⁹ Thompson (1987): 134

³⁰ Kilde: Nyheder på TV2 (dansk tv) vist den 26. november 2002 kl 2200

³¹ Bexell (2005): 66f, 73f

3.6 Det postmoderne samfund

*"In the problem of conflicts of interests we confront this inescapable tension between the inclinations of the private life and the obligations of the public role [...] because it is inherent in the structure and dynamics of modern society."*³²

De opståede etiske konflikter som følge af en øgede politisering af politikernes privatliv kan ifølge Cooper skyldes samfundets strukturer og mekanismer. Med andre ord kan borgernes faldende tillid til borgerne forklares ud fra ændringer i samfundets strukturelle indretning – herunder ændringer i det parlamentariske system.

Det vestlige samfund befinder sig i en overgangsfase fra et moderne til et postmoderne samfund³³.

Et tegn på denne ændring i samfundsstrukturen ifølge Cooper er, at *"the strict seperation of work and private realms begins to blur again in postmodern society."*³⁴ Det postmoderne samfund kommer til udtryk bl.a. i vælgeradfærd, i de politiske partier, i det parlamentariske system.

Vælgerne i et postmoderne samfund indtager flere forskellige roller og indgår derfor i flere forskellige identiteter³⁵, dvs. vælgerens tilhørsforhold til en bestemt social gruppe svækkes og vælgernes loyalitet til et bestemt politisk parti mindskes. Norsk forskning dokumenterer en stigende illoyalitet blandt de fleste vesteuropæiske samfund. *"Today, however, more and more voters are changing party from one election to the next, the electorate is mobile, and their votes can go in any number of directions [...] in most European systems in the 1970s and 1980s."*³⁶

Tendensen af den svækket sociale identitet styrkes både ved det konstante faldende antal af medlemmer i de politiske partier samt det stigende antal af politiske partier³⁷. Frem til 1973 findes der i Danmark kun fire-fem partier i Folketinget, mens efter 1973 er antallet op på ti; i dag er antallet af partier i Folketinget syv. Flere partier konkurrerer om de samme vælgere, og det medvirker til at ændre partiernes målgruppe fra en bestemt social gruppes interesser til at forsøge at fange alle vælgeres interesser.

Resultater fra svensk forskning bekræfter en tilsvarende tendens at løsere bånd mellem de politiske partier og de respektive aviser. Tidligere agerer aviserne som partiernes talerør med politiske standpunkter og argumenter over for vælgerne. I 1970'erne og i 1980'erne gennemgår den svenske presse en

³² Cooper (1998): 115

³³ Cooper (1998): 30

³⁴ Cooper (1998): 37

³⁵ Cooper (1998): 36

³⁶ Narud (1999): 17, 20, Aardal (1999): 328

³⁷ Se evt. Lars Billes bog *Partier i Forandring* for en mere detaljeret analyse om partiernes udvikling

professionaliseringsproces³⁸, i hvilken journalisterne i stigende omfang tager afstand fra avisens loyalitet til et bestemt politisk parti og står fast på deres professionelle uafhængighed; avisens lederartikel er oftest i dag det eneste i avisen med præg af partipolitiske indhold.

Tidligere er journalisterne primært refererende af politiske begivenheder, mens journalisterne som følge af professionaliseringsprocessen bliver mere analytiske i deres reportager med selvstændige fortolkninger af politikernes beslutninger³⁹. Mediernes rolle skifter i grove træk fra at være politisk budbringer til at være en kommerciel virksomhed⁴⁰. Nyheder måles ud fra deres salgsmæssige værdi frem for deres samfundsmæssige værdi.

I 1960 er den samlede sendetid 24 timer om ugen, mens den samlede sendetid i 1997 er ca. 150 timer om ugen⁴¹. Ophævelse af mediemonopolet øger antallet af tv-udbydere og mængden af sendetid på det svenske marked. Som følge deraf øges den indbyrdes konkurrence mellem aktørerne på mediemarkedet om læserne og tv-seerne.

3.7 Ansvarsfrie medier

Svenskernes aktive deltagelse i politik begrænser sig til folkeafstemninger og valg til parlamentet. Ifølge svenske undersøgelser er læsere og tv-seere blevet mere ustabile og ligeglade med indholdet i tv-programmerne.⁴² I dag bygger svenskerne i stor udstrækning deres meninger og opfattelser af politikerne fra det, de har læst i avisen eller set på tv uden at tænke nærmere over, at artiklen eller tv-indslaget afspejler den virkelighed, som journalisten ønsker at konstruere.

De politiske debatter skal så vidt muligt indeholde drama, så medierne opnår høje seertal, fordi nyhedsudsendelser, sportsbegivenheder og underholdningsprogrammer tiltrækker de fleste tv-seere i Sverige. *"Att debatterna blir spännande, dramatiska, underhållande och sevärda för tittarna är det primära."*⁴³ De danske valgkampe har periodevis lighedspunkter med en fodboldkamp. Dramaet mellem politikerne som personer er større end dramaet mellem politikernes forslag til politikens indhold

Medierne optræder derfor som en vigtig informationskanal for vælgerne om det politiske liv. Af denne grund er medierne en central med- og modspiller for politikerne i politikernes bestræbelser på at fastholde borgernes tillid til politikerrollen. *"The mass media have most commonly been blamed for promoting*

³⁸ Dmeokratiutredningen (1999): 13, 19

³⁹ Westerholm (1991): 148

⁴⁰ Aardal (1999): 331, Demokratiutredningen (1999): 4

⁴¹ Demokratiutredningen (1999): 41

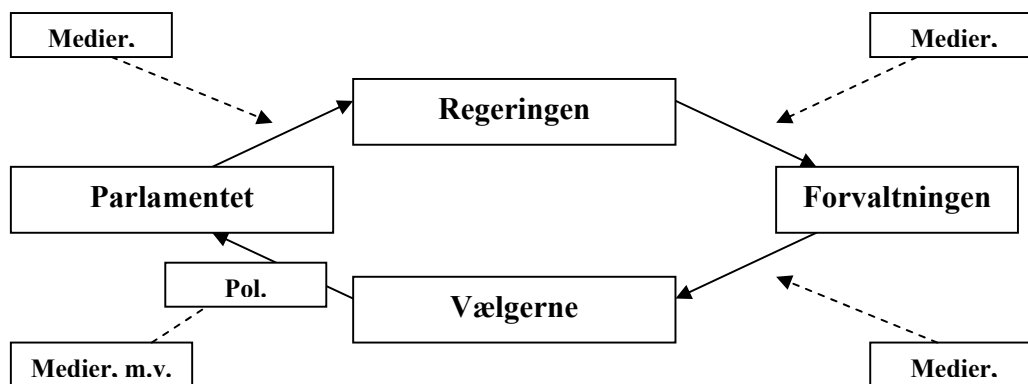
⁴² Demokratiutredningen (1999): 44, 45, 62, 77 og 168

⁴³ Demokratutredningen (1999): 163

declining trust and confidence in politicians and political institutions, especially due to the growth of tabloid television news.”⁴⁴

Medierne er ikke en formel aktør i den parlamentariske styringskæde men besidder en relativ stor indflydelse på den politiske beslutningsproces. Denne indflydelse betyder ikke nødvendigvis, at medierne forsøger at sikre fagligheden i de politiske beslutninger, men i stedet giver højere prioritet til let formidlende nyheder oftest med en sensations indhold – f.eks. enkeltsager. Denne udvikling kan have uheldige følger for ligheden mellem de sociale grupper i samfundet.

Den parlamentariske styringskæde med medierne som uformelle aktører er vist i den nedenstående figur:

Som vist i figuren kan medierne have indflydelse på alle led i den politiske beslutningsproces; mediernes styrke er agenda-setting, dvs. valg af emner på den politiske dagsorden. Medierne sætter ikke med ved den egentlige afstemning i Parlamentet og har derfor ikke et formelt ansvar for effekten af de politiske beslutninger. Politikerne stilles til ansvar over for vælgerne ved valgene; det gør medierne ikke men har ansvar i henhold til medielovgivningen. Teoretisk betyder det, at medierne kan have direkte indflydelse på den politiske beslutning men kan efterfølgende ikke blive stillet til ansvar herfor; det kan udgøre et principielt problem, når varetagelsen af vælgerens interesser går fra valgte institutioner med ansvar til ikke-valgte institutioner med ansvarsfrihed.

3.8 Dilemma med many hands

Figuren viser også det etiske dilemma med *many hands*, dvs. deltagelsen af mange aktører i den politiske beslutningsproces. Det klassiske parlamentariske system antager, at de politiske institutioner agerer som enhedsaktører. I Danmark og Sverige består Parlamentet i dag af syv forskellige politiske partier, som danner koalitioner

⁴⁴ Narud (1999): 39

for at sikre det nødvendige parlamentariske flertal. Det endelige resultat af de politiske beslutninger er derfor et kompromis blandt de deltagende partier – de såkaldte pakke-løsninger.

Yderligere er Parlamentet inddelt i mange udvalg med hvert sit specifikke ansvarsområde. Et forslag til løsning af et samfundsmæssigt problem kan medføre ændringer i flere politikområder. Hvis sygehusene skal have udstyr til flere milliarder, må der muligvis ske besparelser i et andet ministerium, såfremt hævelsen af skatterne er udelukket. Besparelsen kan være en forringelse, som den anden minister får ansvaret for, idet han ikke kan forsvare sig ved henvisning til hospitalerne er mere vigtige.

Dilemmaet med *many hands* kan hurtigt ligne et spindelvæv. *”Many different officials contribute in many different ways to decisions and policies of government; it is difficult even in principle to identify who is morally responsible for political outcomes.”*⁴⁵ Vælgerne har svært ved at placere et ansvar på en bestemt politiker, fordi flere aktører deltager i den politiske beslutningsproces med forskellig vægt og på forskelligt tidspunkt. Vælgerne får derved svært ved at vise sin utilfredshed og ved at anvende sit sanktionsinstrument – stemmeretten.

3.9 Symbolpolitik

Politikerrollen indeholder i dag ikke bare magten til at træffe beslutninger men kan også være forbundet med symbolske handlinger.

Symbolpolitik adskiller sig ved instrumentel politik, fordi en symbolpolitisk handling ikke nødvendigvis har til formål at skabe konkrete effekter men derimod at afsende attituder. *”Symbolpolitik är när politiska beslut bliver viktiga, inte för att de nödvändigtvis har konkreta effekter[...] Symbolpolitik är närman börjar tolka politiska beslut [...] Då blir det viktigt, ibland rent av viktigast, vad besluten uttrycker för attityder, inte bara vad de har för effekter.”*⁴⁶

Symbolpolitiske handlinger er sociale konstruktioner og består af udtryk. Udtrykkene skal fortolkes i forhold til tid og rum, men er forbundet med en stor risiko for uoverensstemmelse mellem afsenders kodede udtryk og modtagerens afkodning af udtrykket.⁴⁷

Symbolpolitik er derfor et socialt magtinstrument til at legitimere sin politikerrolle. Danmarks statsminister Anders Fogh Rasmussen på vej til fodboldkamp er et eksempel på symbolpolitik.⁴⁸

⁴⁵ Thompson (1987): 40 og Sjölin (2005): 61

⁴⁶ Santeeson-Wilson (2004): 2

⁴⁷ Santeeson-Wilson (2004): 41, 49f

⁴⁸ Kilde: Tv-indslag i Sporten på DR1 (dansk tv) den 13. oktober 2004 kl 1825

Anders Fogh Rasmussen er i 2004 på vej til stadion for at se landskampen mellem Danmark-Tyrkiet. Et tv-hold ved *tilfældigvis* hvor og hvornår statsministeren som privatperson ankommer til stadion for at høre hans bud om resultatet af kampen. Anders Fogh gætter på 2-1 til Danmark.

I eksemplet med Anders Fogh er det en tydelig iscenesættelse. For det første ved tv-holdet hvor og hvornår statsministeren ankommer. For det andet er tv-holdet venlige nok til ikke at spørge ministeren – nu hvor de har ham i tale – om f.eks. den stigende arbejdsløshed blandt de nyuddannede akademikere eller outsourcing af arbejdspladser til lavlønslande. For det tredje er det svært at se den politiske relevans for borgerne af at høre statsministerens bud på en fodboldkamp. For det fjerde kan statsministeren komme i tv og vise sig som en almindelig person, som vælgerne kan identificere sig med, da ca. 20-25 pct. af den danske befolkning er fodbold interesseret.

Et andet eksempel på symbol politik er at tale i metaforer. Et budskab ”oversættes” til et helt andet billede, som intet har med sagen at gøre men er letforståeligt, og derfor synes rigtigt. Det er en politiker, man kan stole på, fordi han udtrykker sig letforståeligt.

3.10 Trade-off relation

*”När medierna ertappar makthavare med fingrarna i syltburken rullas de politiska skandalerna upp.”*⁴⁹ Dårlig omtale i pressen er en af politikernes største frygt, fordi det i værste fald kan betyde en fyreseddel fra de politiske poster. Politikerne ansætter i dag et stigende antal journalister og markedsføringsfolk for at få rådgivning i deres kontakt med pressen. Derved får politikerne en større indsigt i pressens væremåde og på den måde bedre i stand til at bruge pressen som et instrument frem for selv at blive brugt som et instrument.

Journalisterne er i indbyrdes konkurrence om at være først med det seneste; af denne grund er journalisterne afhængige af politikerne for at få tidlig adgang til sprængfyldte historier til forsiden. På den anden side er politikerne også afhængige af pressen for at få kommunikeret deres forslag eller symboler ud til vælgerne på det rigtige tidspunkt og den rigtige måde. Hvis journalisten misbruger politikerens tillid, så får denne journalist ikke flere interviews eller historier; de går i stedet til journalistens konkurrent. *”Politikern vill få ut sin politik via massmedia och journalisten vill få stoff för sina skrivelser av politikern.”*⁵⁰

Den gensidige afhængighed mellem politikerne og journalisterne på kryds og tværs giver begge parter mulighed for at stille krav til hinanden, dvs. der er tale om en

⁴⁹ Sjölin (2005): 66

⁵⁰ Westerholm (1991): 150, 154

trade-off relation. Derved bliver det sværere for de *neutrale* journalister at få direkte adgang til politikerne.

Justitsminister Lene Espersen er et eksempel på en trade-off situation mellem politikerne og journalisten⁵¹. Som nyindsat minister i november 2001 taler Lene Espersen gentagne gange i pressen om længere straffe til kriminelle; i maj 2005 viser det sig at medføre et problem, fordi de dømte må trække et nummer for at afsone deres straf, idet de danske fængsler er overfyldte. Et tv-hold vil høre justitsministeren, hvad hun vil gøre ved dette problem, men hun har ikke lyst til at deltage. Dagen efter er Lene Espersen i et tv-interview for at tale om den nye politireform – ikke for at tale om de overfyldte fængsler.

Umiddelbart kan det undre, at journalisten ikke spørger ministeren om hendes forslag til at løse de overfyldte fængsler; ifølge teorien om en trade-off relation er det ingen overraskelse. Interviewet med Lene Espersen ser ægte ud på skærmen, men er blot aftalt spil og minder meget om et teaterskuespil. Rollerne er fordelt på forhånd, emnet er aftalt på forhånd, replikkerne er indstudert på forhånd. ”*De som deltar gör detta inom ramen för på förhand bestämda roller.*”⁵² Journalisten er klog til ikke at nævne det i indslaget over tv-seerne.

Medialisering opmuntrer politikerne til at tænke mere kortsigtet (længere straffe til de kriminelle i 2001) med nedprioritering af de langsigtede effekter (de overfyldte fængsler i 2005) af politiske beslutninger. Det kan have uheldige konsekvenser for gennemførelsen af nødvendige men ubehagelige politiske reformer – f.eks. kan politikerne have angst for reaktioner fra utilfredse vælgere (kortsigtede effekt) ved at forringe borgernes mulighed for at forlade arbejdsmarkedet for at imødegå den demografiske udvikling med mangel på arbejdskraft (langsigtede effekt).

Den gensidige afhængighed mellem politikerne og journalisten eksisterer og har stor betydning for selve gennemførelsen af interviewet. Eksemplet med den danske udenrigsminister Per Stig Møller viser en situation, hvor journalisten har et relativt begrænset afhængighedsforhold til politikerne⁵³.

Kort efter valget i november 2001 bliver Per Stig Møller tilbudt et interview på BBC i programmet *HARDTalk*; ministeren forventer at blive spurgt om Danmarks udenrigspolitik. I stedet bliver han krydsforhørt om den borgerlige regerings afhængighed af Dansk Folkeparti – et parti med ønske om en meget stram immigrationspolitik – i regeringens mulighed for at føre politik.

Interviewet varer i ca. 45 minutter, og den britiske journalist bruger alle midler for at få de svar ud at ministeren, som journalisten vil have, og borer i ministerens vage udtalelser. Journalisten har et begrænset afhængighedsforhold til den danske

⁵¹ Kilde: Nyhederne på DR1 (dansk tv) den 17. maj 2005 kl 1830 og den 18. maj 2005 kl 1830

⁵² Thompson (1987): 8 og Demokratiutredningen (1999): 217

⁵³ Kilde: Interview i *HARDTalk* på BBC World (engelsk tv) vist den 17. januar 2002 kl 1930

udenrigsminister og viser dermed hvor meget den frie journalistik betyder med hensyn til at få informationer ud af politikerne.

I Lene Espersen eksemplet kan politikerens bestemme rammerne for og indholdet i interviewet. Når politikerens kan sætte rammebetingelserne som krav for sin medvirken, så kan politikerens holde bestemte – oftest de for politikerens ubehagelige – sager uden for debatten. Hvis journalisten står fast på at spørge om de ubehagelige sager, kan ministerens vælge at afstå fra at deltage med en kommentar om *ikke tid i dag, afventer en redegørelse, o. lign.* En trade-off situation betyder derfor, at vælgerne kun få de informationer, som politikerens ønsker at sende til vælgerne.

Politikerens mulighed for at sætte rammebetingelserne i et interview beror på journalistens grad af afhængighed til politikerens. I et ever-lasting game er journalistens afhængighed til politikerens større end i et one-time game; Per Stig Møller eksemplet er et one-time game.

4 Vurdering

Politiseringen af politikernes privatliv er i dag en større del af politikerrollen end tidligere. Denne udvikling skyldes bl.a. strukturelle årsager og kan være med til at svække det repræsentative parlamentariske system på flere måder.

For det første er grænsen mellem politikernes privatliv og politikernes arbejdsliv blevet mere utydelig. Denne utydelige grænse medfører, at politikernes privatliv bliver begrænset. Når selv politikernes private adfærd i stigende grad har indflydelse på politikerens karriere, kan det betyde, at politikeren personlig må ofre sig for sine politiske opfordringer. Denne udvikling i politikerrollen kan afskrække kompetente personer i at søge politiske poster som vælgernes repræsentanter.

For det andet mister vælgernes stærkeste sanktionsinstrument – stemmeretten – værdi, fordi det er blevet sværere at placere et ansvar for effekten af de politiske beslutninger, når et stigende antal af aktører skal have fingeraftryk med i de politiske forslag. Denne strukturelle udvikling skyldes bl.a. indretningen i det parlamentariske system og det stigende antal af politiske partier efter 1973.

For det tredje risikerer det repræsentative element i parlamentarisme at svækkes, når de formelle aktører skal dele den politiske dagsorden med de uformelle aktører – især medierne. De politiske partier har mistet styrke til medierne som informationskanal over for vælgerne. Medierne er derfor med til at konstruere et samfundsmæssigt problem uden nødvendigvis at være repræsentative i deres reportager. Enkeltvis får derved større fokus på bekostning af sociale grupper. Medierne står ej heller til ansvar over for vælgerne trods deres relative store indflydelse i beslutningsprocessen.

For det fjerde er jobbet er interdependensen mellem politikerne og journalisterne øget. Journalisterne har brug for politikerne for at få adgang til materiale til at skrive historier, mens politikerne er afhængige af medierne til at formidle deres budskaber og person. Den gensidige afhængighed skaber en trade-off relation med stor sandsynlighed for en på forhånd aftalt dagsorden. Vælgerne får derfor kun den information, som politikerne ønsker at sende.

For det femte er jobbet som politiker ikke længere et ideologisk kald i samme omfang som tidligere men derimod et professionelt job. Politikerne er derfor i skærpede konkurrence om de samme vælgere som følge af borgernes svækkede sociale tilhørsforhold. Politikerne bliver dermed tilskyndet at holde tænde i kortsigtede gevinster på bekostning af de langsigtede ulemper.

For det sjette risikerer vurderingen af de politiske beslutninger at blive belyst ud fra deres symbolske effekter frem for deres faglige argumenter. Dermed kan

beslutningernes rationelle motiv blive sat under pres af irrationelle motiver, når politikerens person bliver relativ vigtigere end det politiske indhold.

Ud fra et teoretisk perspektiv er det repræsentative parlamentariske system svækket som følge af den stigende politisering af politikernes privatliv i politikerrollen som beskrevet oven for.

5 Slutsatser og konklusion

Forskere og politiske kommentatorer i den vestlige verden påstår, at borgerne har mistet tilliden til deres politikere. En svensk undersøgelse fra 1991 viser, at politikerne tilhører den gruppe af erhverv, som borgerne har mindst tillid til. En faldende tillid er et principielt problem for det parlamentariske system.

Politikerne besidder en vigtig position mellem vælgerne og de politiske institutioner. Politikerrollen er afhængig af borgernes tillid for at sikre legitimitet til de politiske beslutninger. Politiseringen af politikernes privatliv i deres arbejdsliv ændrer vilkårene for at være politiker i dag.

Avisforsider med afsløring af uhæderlige politikere giver påstanden fornyet liv. Påstanden om en generelt lav tillid kan ligeledes forklares ud fra strukturelle årsager.

I opgaven redegør jeg for Lundquists etiske normsystem og Cooper's etiske beslutningsproces og belyser, hvordan eksistensen af etiske normer i en dynamisk proces medvirker til at gøre grænsen mellem politikernes privatliv og arbejdsliv mere utydelig.

I diskussionen anvender jeg en del udvalgte cases fra dansk politik til at illustrere de etiske problemstillinger, når politikernes privatliv i stigende grad indgår i deres professionelle virke.

Det kan i nogle situationer være nødvendig for politikerne at træde frem som det gode eksempel for at sikre troværdighed i deres politiske opfordringer til borgerne for at få gennemslagskraft. Politikerne risikerer dermed at skulle betale en personlig pris for deres politiske forslag. Prisen kan blive så dyr, så at det kan afskrække kompetente personer i at søge politiske embeder såvel som at forhindre bestemte forslag i at komme på den politiske dagsorden.

Yderligere er det relativt vanskeligt for borgerne at placere et ansvar for de politiske beslutninger af to primære årsager. Den første er tidsperspektivet; der kan gå en tid fra vedtagelsen af politikken til politikens effekter kommer til udtryk. Den anden er problemet med *many hands*; stadig flere aktører – formelle som vel som uformelle – deltager i de politiske beslutninger. Stemmeretten – vælgernes vigtigste sanktionsinstrument – mister derfor værdi. Uoverensstemmelse mellem det objektive ansvar og det subjektive ansvar kan være en årsag til at forklare borgernes lave tillid til politikerne.

Borgernes minimale aktive deltagelse i de politiske partier er ligeledes en årsag til at styrke medierne som informationskilde om det politiske liv. Mediernes indbyrdes hårde konkurrence og fokus på høje seerantal er med til at styrke interdependensen

mellem journalisterne og politikerne; medierne går efter nyheder med høj salgsværdi frem for samfundsværdi, mens politikerne går efter positiv omtale af deres person. Denne gensidighed skaber en trade-off relation med risiko for aftaler mellem journalisten og politikerens om reportagens emne og indhold.

Forskningen på den del af politikerrollen er forholdsvis begrænset. Det er bestemt relevant at belyse de politologiske konsekvenser af disse strukturelle rammebetingelser ved politiseringen af politikernes privatliv nærmere for i sidste ende at be- eller afkræfte påstanden om borgernes lave tillid til deres politikere.

6 Kurslitteratur

Bøger:

Bexell, Magdalena (2005): *Exploring Responsibility – Public and Private in Human Rights Protection*. Lund: Department of Sociology at Lund University. Sider 65-82. **I alt: 18 sider.**

Cooper, Terry (1998): *The responsible administrator*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers. Sider 1-198, 244-258. **I alt: 213 sider.**

Demorkatiuredningen ved Erik Amnå red. (1999): *Politikens medialisering*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar. Sider 1-102, 161-230, 285-314. **I alt: 202 sider.**

Przeworski, Adam et.a. (1999): *Democracy, Accountability and Representation*. Cambridge: Cambridge University Press. Sider 1-54. **I alt: 54 sider.**

Santesson-Wilson, Peter (2003): *Studier i symbolpolitik*. Lund: Department of Political Science at Lund University. Sider 1-74, 211-218. **I alt: 82 sider.**

Sjölin, Mats (2005): *Politisk Etik*. Lund: Studentlitteratur. Sider 5-112, 193-218. **I alt: 134 sider.**

Thompson, Dennis (1987): *Political Ethics & Public Office*. Harvard: Harvard University Press. Sider 1-147. **I alt: 147 sider.**

Antologi:

Aardal, Bernt (1999): "Issue Voting and the Political Agenda" i Hanne Marthe Narud & Toril Aalberg (eds.): *Challenges to Representative Democracy, Parties, Voters and Public Opinion*, Bergen: Fakkbokforlaget (sider 327-354). **I alt: 28 sider.**

Narud, Hanne Marthe & Toril Aalberg (1999): "Challenges Facing Representative Democracy" i Hanne Marthe Narud & Toril Aalberg (eds.): *Challenges to Representative Democracy, Parties, Voters and Public Opinion*, Bergen: Fakkbokforlaget (sider 15-45). **I alt: 31 sider.**

Strøm, Kaare (1999): "Voter Sovereignty and Parliamentary Democracy" i Hanne Marthe Narud & Toril Aalberg (eds.): *Challenges to Representative Democracy, Parties, Voters and Public Opinion*, Bergen: Fakkbokforlaget (sider 49-70). **I alt: 22 sider.**

Westerholm, Barbro (1991): "Människan i politik och massmedia" i Lennart Möller (red.): *Etik i verkligheten*, Uppsala: CORDIA (sider 147-156). **I alt: 10 sider.**